

Hanna Adamska

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

OCENA POZIOMU I JAKOŚCI ŻYCIA W FUNKCJONALNYCH REJONACH OBSZARÓW WIEJSKICH DOLNEGO ŚLĄSKA

1. Wstęp

Nadrzędność funkcji produkcyjnej nad środowiskową w poprzednim stuleciu doprowadziła do nieodwracalnej degradacji wielu elementów środowiska. Pogarszający się stan środowiska i troska o nie doprowadziły do sformułowania koncepcji zrównoważonego rozwoju. W 1992 r. w Rio de Janeiro opracowano globalny program działań Agenda 21. Program ten to wezwanie społeczności do działań służących wdrażaniu w życie trwałego i zrównoważonego rozwoju. Koncepcja zrównoważonego rozwoju ma zapewnić poprawę jakości życia obecnych oraz przyszłych pokoleń przez integrację oraz kształtowanie właściwych proporcji między pięcioma ładami: ekonomicznym, ekologicznym, społecznym, instytucjonalnym i przestrzennym [Adamowicz, Dreszer 2006].

Jakość i poziom życia na obszarach wiejskich to zagadnienie, które stało się przedmiotem wielu badań [Adamska 2006, Borys 2001].

Wykorzystanie powierzchni rolniczej z jednoczesnym uwzględnieniem środowiska i społeczeństwa oraz zapewnienie ludziom życia i pracy jest jednym z podstawowych zadań polityki wiejskiej. Trzeba pamiętać, że rozwój wsi w myśl zasad zrównoważonego rozwoju to nie tylko wzrost gospodarczy w rolnictwie, ale także osiąganie wyższej jakości życia przez polepszenie możliwości zaspokojenia potrzeb społeczności wsi i osób korzystających z jej walorów. Na poprawę warunków życia mieszkańców wsi składają się różne elementy: tworzenie nowych miejsc pracy, wzrost dochodów, rozwój infrastruktury ekonomicznej i społecznej, zmniejszenie utajonego bezrobocia oraz zmiana struktury agrarnej wsi. Takie podejście uwzględnia ideę zrównoważonego rozwoju gospodarczego, społecznego i ekologicznego przez zapewnienie odpowiedniego poziomu życia wszystkim mieszkańcom rejonów wiejskich [<http://www.isp.org.pl>].

Problematyka społeczna stanowi jeden z podstawowych celów rozwoju, dlatego zagadnienia związane z jakością życia są bardzo ważne przy tworzeniu koncep-

cji zrównoważonego rozwoju. Prekursorem wskaźników, za pomocą których określa się zrównoważony rozwój, jest T. Borys. W swoich rozważaniach wskaźniki zrównoważonego rozwoju przedstawia w różnych podejściach [Borys 2006]. Poziom jakości życia zalicza do wskaźników ładu społecznego, uwzględniających warunki mieszkaniowe, elementy infrastruktury, korzystanie z placówek kulturalnych (bibliotek, ośrodków kultury, klubów sportowych) oraz wydatki ponoszone na ten cel.

W pracy podjęto próbę oceny poziomu i jakości życia ludności obszarów wiejskich w różnych rejonach funkcjonalnych Dolnego Śląska.

2. Cel pracy, materiały i metody

Celem przeprowadzonych badań była analiza ważniejszych wskaźników zrównoważonego rozwoju, obrazujących jakość życia ludności obszarów wiejskich Dolnego Śląska. Szczegółowymi badaniami objęto obszar trzech powiatów: średzkiego, jeleniogórskiego oraz głogowskiego, z uwzględnieniem gmin wiejskich. Powiaty te znajdują się w różnych rejonach Dolnego Śląska, co może różnicować warunki życia ludności tam mieszkającej. Gminy powiatu średzkiego należą do regionu intensywnego rolnictwa, powiatu jeleniogórskiego – do regionu przemysłowo-rekreacyjno-turystycznego, a powiatu głogowskiego – do regionu rolniczo-przemysłowego. Wybór tych rejonów był celowy, gdyż brano pod uwagę zróżnicowane warunki oraz dominujący udział gmin wiejskich. W każdym powiecie wybrano po trzy gminy wiejskie. W powiecie średzkim były to: Kostomłoty, Malczyce, Udanin, w jeleniogórskim: Janowice Wielkie, Jeżów Sudecki, Stara Kamienica, a w powiecie głogowskim: Głogów, Żukowice, Kotla. W doborze gmin kierowano się zbliżonym zaludnieniem.

Analiza wskaźników poziomu i jakości życia dotyczyła warunków mieszkalnych, elementów infrastruktury, korzystania z placówek kulturalnych oraz wydatków na nie ponoszonych. Szczegółowe badania skupiono na 2005 r. wykorzystując dane z „Rocznika Statystycznego Województwa Dolnośląskiego”. Wyniki opracowano, wykorzystując metodę redukcji przestrzeni wielocechowej. Metoda ta pozwala porównywać cechy, które określone są przez dużą liczbę rodzajowo różnych wskaźników. Zadaniem tej metody jest ujęcie w formie sumarycznej wskaźnika kilku cech diagnostycznych. Redukcję przestrzeni wielocechowej można przedstawić za pomocą metody punktowej i metody transformacji oraz metodami taksonomicznymi. W opracowaniu posłużono się metodą punktową, którą stosujemy wówczas, gdy cechy są rodzajowo różne i nie można ich zsumować. Wyniki przedstawiono w postaci dwóch syntetycznych wskaźników SW_1 i SW_2 . Wyższa wartość wskaźników syntetycznych to korzystniejsze warunki poziomu i jakości życia. Obszary, które uzyskały poniżej 0,150 punktów, zaliczono do niskiego standardu życia, od 0,150 do 0,300 punktów – do przeciętnego a od 0,300 do 0,450 punktów – do bardzo wysokiego standardu jakości życia.

3. Wyniki badań

Województwo dolnośląskie charakteryzuje się bardzo dużym zróżnicowaniem warunków przyrodniczych i ekonomicznych. Na jego terenie występują rejony typowo rolnicze, przemysłowe, górskie oraz rekreacyjne borykające się z różnymi problemami. W badaniach uwzględniono trzy rejony: powiaty średzki, glogowski, jeleniogórski, które reprezentują różne rejony funkcjonalne Dolnego Śląska.

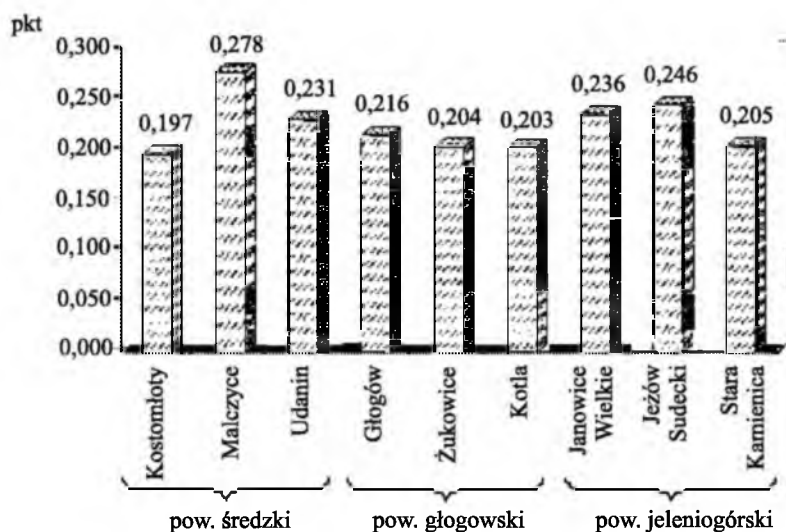
Powiat średzki zajmuje powierzchnię 704 km², co stanowi 3,5% powierzchni ogólnej woj. dolnośląskiego. Obszary wiejskie w tym rejonie obejmują 495 km², co wskazuje na typowo rolniczy charakter. Powiat glogowski to obszar przemysłowo-rolniczy (443 km²) o silnym rozwoju hutnictwa miedzi oraz o dużym zaludnieniu. Na jeden kilometr kwadratowy przypada tu 198 osób. Kolejny z analizowanych rejonów, powiat jeleniogórski (628 km²), to rejon przemysłowo-rekreacyjno-turystyczny, w którym gęstość zaludnienia na 1 km² wynosi 102 osoby.

Analizując poziom i jakość życia mieszkańców gmin wiejskich tych powiatów, przeprowadzono dwukrotnie redukcję przestrzeni wielocechowej z zastosowaniem tej samej metody. Po raz pierwszy zastosowano grupy zmiennych charakteryzujących warunki mieszkaniowe (liczba mieszkań, przeciętna liczba izb, powierzchnia użytkowa mieszkania, liczba osób na 1 izbę oraz na mieszkanie, liczba mieszkań oddanych do użytku, powierzchnia oddanego mieszkania oraz wydatki na gospodarkę mieszkaniową).

Po raz drugi zastosowano pięć cech diagnostycznych obrazujących biblioteki (placówki biblioteczne, czytelnicy bibliotek, księgozbiór w woluminach) oraz wydatki na kulturę i sport, a także na ochronę zdrowia.

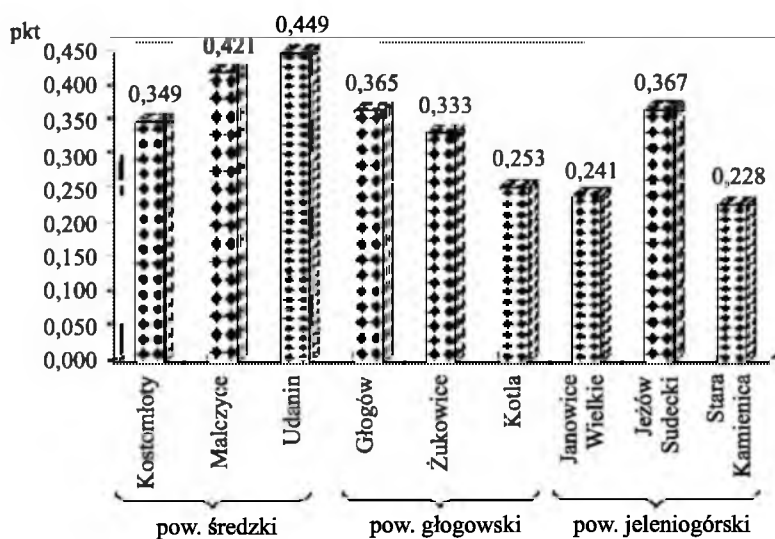
Wskaźnik SW₁ to syntetyczny wskaźnik poziomu i jakości życia wyliczony na podstawie zmiennych charakteryzujących uwarunkowania mieszkaniowe, a wskaźnik SW₂ odnosi się do wybranych uwarunkowań kulturalnych. Wskaźniki te należy interpretować według zasady: im jest on wyższy, tym lepszy jest standard życia.

Cała badana zbiorowość charakteryzowała się przeciętnymi warunkami mieszkaniowymi (0,197-0,278 punktów), a są one bardzo ważnym elementem bytu człowieka. Najniższy standard życia wykazały gminy położone na terenach przemysłowo-rolniczych powiatu glogowskiego (0,207 punktów dla całego powiatu), a najwyższy – powiatu średzkiego (0,235 punktów). Niski standard jakości życia w gminach Głogów (0,216), Żukowice (0,204) i Kotla (0,203) może wynikać z dużego zaludnienia i stosunkowo małej powierzchni, chociaż dobrze rozwinięty przemysł na tym obszarze daje dodatkowe możliwości zarobkowania. Dodatkowe źródło dochodu wpływa na poprawę sytuacji ekonomicznej ludzi, a w konsekwencji na poziom i jakość życia społeczeństwa wiejskiego (rys. 1). Ze wszystkich analizowanych gmin najkorzystniejsze warunki mieszkaniowe występowały w gminie Malczyce – to tutaj na 1000 mieszkańców przypadało najwięcej mieszkań o dużej powierzchni na jedną osobę.

Rys. 1. Syntetyczny wskaźnik jakości i poziomu życia SW₁

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych statystycznych.

Rys. 2. Syntetyczny wskaźnik jakości i poziomu życia SW₂

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych statystycznych.

Syntetyczny wskaźnik SW₂, obrazujący poziom i jakość życia w świetle korzystania z dóbr kulturowych, w analizowanych gminach był bardziej zróżnicowany (0,228-0,449 punktów). Najwyższe wskaźniki w tym zakresie uzyskiwały gminy

powiatu średzkiego, tj. Udanin (0,449) i Malczyce (0,421), należące do obszaru typowo rolniczego. W tych gminach wystąpiły duże nakłady z budżetu na kulturę, sport oraz ochronę zdrowia, co zadecydowało o ich pierwszeństwie. Na drugim miejscu uplasowały się gminy powiatu glogowskiego (0,317 punktów). Najgorszymi parametrami w zakresie korzystania z dóbr kulturowych charakteryzowały się gminy powiatu jeleniogórskiego: Janowice Wielkie (0,241 punktów) oraz Stara Kamienica (0,228 punktów). Szczegółowe dane przedstawiono na rys. 2.

4. Podsumowanie

W czasie wzmożonej działalności człowieka bardzo ważne stają się zagadnienia związane z rozwojem. Nadrzędnym jego celem jest podniesienie poziomu i jakości życia. Jego określenie powinno być początkiem wszystkich działań na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Ludność zamieszkująca obszary wiejskie ma ogromny wpływ na kształtowanie środowiska, bezpośredni lub pośredni. Przeprowadzone badania ukazały zróżnicowanie poziomu i jakości życia w trzech rejonach funkcjonalnych Dolnego Śląska. Cała badana zbiorowość wykazała przeciętne uwarunkowania mieszkaniowe oraz wyższe uwarunkowania związane z kulturą i ochroną zdrowia. Najkorzystniejsze warunki poziomu i jakości życia wykazały gminy powiatu średzkiego: Kostomłoty, Udanin i Malczyce, należące do regionu intensywnego rolnictwa.

Literatura

- Adamowicz M., Dreszer E., *Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich na przykładzie wybranych gmin województwa lubelskiego*, Zeszyty Naukowe AR we Wrocławiu, Rolnictwo LXXXVII, Nr 540, AR, Wrocław 2006.
- Adamska H., *Jakość życia jako jeden z ważnych elementów zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich*, Zeszyty Naukowe AR we Wrocławiu, Rolnictwo LXXXVII, Nr 540, AR, Wrocław 2006.
- Borys T., *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Warszawa–Białystok 2006.
- Borys T., *Ekonomia a rozwój zrównoważony*, [w:] *Jakość życia a zrównoważony rozwój. Relacje i pomiary*, t. I, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok 2001, s. 80-89.
- Gawroński K., *Wartość informacyjna zbioru danych o środowisku przyrodniczym z punktu widzenia celów ekologicznych i społecznych planowania i zagospodarowania przestrzennego*, Zeszyty Naukowe AR w Krakowie 2000.
- <http://www.isp.org.pl>.
- „Rocznik Statystyczny Województwa Dolnośląskiego 2006”, Urząd Statystyczny, Wrocław.

THE EVALUATION OF THE LEVEL AND QUALITY OF LIFE IN FUNCTIONAL AREAS OF RURAL REGIONS IN LOWER SILESIA

Summary

In the article, the level and quality of life were showed as a main aim of sustainable development. The detailed analysis was conducted in the functional regions of Lower Silesia, using statistical office data. The investigations showed the most profitable conditions of level and life quality in Kostomloty, Udanin, and Malczyce communes located in intensive agriculture region.